

בס"ד

The Business Kollel Curriculum

Year 1 Part 2 – Winter Segment

Winter 2013/14

הלכות קנינים והמכמים

The Laws of Contracts and Commitments

Contents:

- 1. Introduction to Laws of Contracts and Commitments*
- 2. The Curriculum (Mareh Mekomos)*

Presented in conjunction with:

CHICAGO CHOSHEN
MISHPAT INSTITUTE

מכון לחושן משפט

© 2013 *Business Kollel Network*

For copies please contact:

businesskollel@gmail.com

Phone: 347-766-7716

Winter 5774 / 2013/14

The “Winter” portion (Year 1 Part 2) of the BKN *Choshen Mishpot* 2-year curriculum is comprised of two segments, each crucial in the world of commerce and discussed in halachah. The curriculum is geared to providing a working knowledge of these important concepts.

❖ Marketing Part 1 – Contracts and Commitments

This segment explores the various stages of negotiations, and their halachic ramifications. The Mareh Mekomos provided below deal with this segment.

❖ Marketing Part 2 – Sales and Pricing

This segment explores the halachic parameters for the pricing of products and services, in the private or public marketplace. Mareh Mekomos for this segment will be provided in a subsequent pdf.

1

Introduction to the Laws of Contracts and Commitments

We strongly recommend reviewing the following “Overview” in order to gain a familiarity with the concepts which will be discussed (though in a different order) in the Shulchon Oruch:

The ability to enforce agreements is crucial for commerce. It would be impossible to conduct business if commitments were meaningless, and contracts unenforceable. Yet, it is also clear that not every statement that a person utters is intended to create a binding contract. This segment explores the various stages of negotiations, and their halachic ramifications

(Business Halachah, Artschroll 2008)

Marketing Part 1 – Contracts and Commitments

Every transaction can be divided into the following four stages:

- ◆ **Decision** – The owner decides to sell the item.
- ◆ **Agreement** – The buyer and seller reach a verbal agreement concerning the sale.
- ◆ **Payment** – The buyer pays for the item.
- ◆ **Ownership** – A formal act, or *kinyan*, is made to transfer ownership.

Let us briefly examine these four stages:

Stage 1: Decision to Sell – The owner decides to sell the item.

“DOVER EMES BILVAVO”

This first *halachic* stage is when one party makes a decision to accept an offer. Although this decision was never communicated to the other party, there is a concept of “speaking truth in one’s heart”, to carry through with this decision even if the buyer subsequently tends a higher bid. This is not an obligation, rather a “*middas chasidus*” an especially pious behavior. Although the buyer was never aware that the seller was prepared to accept his original price, once the seller decided in his mind, this *middas chassidus* applies.

Stage 2: Agreement – The buyer and seller reach a verbal agreement concerning the sale.

“MECHUSAR AMANA”

This second *halachic* stage applies once the parties agree to the terms of a deal and make a verbal commitment to buy/sell/rent/service/gift an item or money. It applies even when no formal contract or *kinyan* has been made. One who reneges on a verbal commitment is called a “*mechusar amana*”, untrustworthy. The source of this obligation is “*Shearis Yisrael lo ya’asu avlah v’lo yedabru chazav*” or “*hin tzedek*”.

Because no *kinyan* has been made *beis din* cannot force a party to fulfill his commitment, however they are authorized to exert significant pressure to persuade one to honor his words.

However there are important exceptions to this halachah, a notable exception (according to many poskim) if there was an unexpected change in market price after the agreement (trei tarie) or if the promised gift was so large that the recipient did not take it seriously (matanah merubah). See the curriculum for full discussion.

Stage 3: Payment – The buyer pays for the item

“MI SHEPARA”

According to halachah a *kinyan*, a formal act of acquisition, is necessary to consummate a sale. Simply agreeing to sell an item does not transfer ownership to the buyer. For reasons discussed later, *Chazal* declared that monetary payment for real estate is a valid transfer of ownership, while moveable items must also have an additional act of acquisition done to them before we can consider it property of the buyer.

However since *Chazal* did not want buyers or sellers to indiscriminately renege on their commitments before administering this extra *kinyan*, they instituted the *mi shepara*, which is a curse placed on people as a deterrent to prevent them from backing out of a sale once there has been a payment. This creates a unique situation. While either party has the legal right to renege on the agreement, because of the significant level of commitment created by paying for the item, halacha strongly discourages either party from taking advantage of this ability.

Mi shepara is a very serious matter. It applies even if the price has changed after the agreement. The only instance where the buyer is permitted to back out of the deal is if the purchase is lost or destroyed.

Stage 4: Ownership – A formal act, or *kinyan*, is made to transfer ownership

“KINYANIM”

As explained, a formal act, or *kinyan*, is necessary to finalize a sale, and until then the item still belongs to the seller. After the *kinyan*, the item belongs to the buyer and neither party can reverse the transfer.

The most prevalent form of *kinyan* for moveable objects is taking physical control (Lifting, pulling, holding the item, or bringing it into one's property are *hagba'a*, *meshicha*, *yad*, *chatzer* respectively). Neither payment nor a contract is a valid *kinyan* for *mitaltelin*.

Local business practice also plays an important role in recognizing an act of ownership as a kinyan. This concept is known as “situmta” and will be discussed by the Shulchon Oruch.

(The above overview has been based on the monumental work “Business Halachah”, Artscroll 2008, by Rabbi Ari Marburger).

CHICAGO CHOSHEN
MISHPAT INSTITUTE

מכון לחושן משפט

2

"The Curriculum (Mareh Mekomos)

These Mare'h Mekomos are based on the following Simanim in Shulchon Oruch Choshen Mishpat and are presented according to the order of the "si'ifim":

סימן קפט סעיף א – דין אין המקח נגמר בדברים
סימן רד סעיפים א-יא – אימתי מקבל מי שפרע, מחוסר אמנה
סימן קצח סעיפים א, ה, ו, טו – קניית מטלטלין סוגי הקנינים
סימן רא סעיפים א-ב – בדיני תקיעת כף, סיתומתא

These Mareh Mekomos range from easy to in-depth, and are presented in such an order. The somewhat tangential in-depth items have been titled "L'iyun" for proper time allowance.

-א-

שולחן ערוך חושן משפט סימן קפט - דין אין המקח נגמר בדברים

הקדמה: על פי תורה אין המקח נגמרת בדיבור בלבד כמבואר בסי' קפ"ט ס"א וכן בהרבה מקומות בשו"ע. אלא דבגמ' בבא מציעא (מ"ט.) הביא מחלוקת אמוראים רב ורבי יוחנן האם דברים בלבד יש בהם משום מחוסר אמנה או לאו והגמ' שקיל וטרי והביא ראיות ודחה ואותם. ובסוף הסוגיא משמע דיש ראיה מברייתא דבמתנה מועטת אינו יכול לחזור וזה מדין מחוסר אמנה ולא נדחית ראיה זו. ולפי"ז לכאורה הדין יוצא שיש בדברים משום מחוסר אמנה. ועוד מטעם אחר ההלכה דיש בדברים משום מחוסר אמנה, דהא מבואר ברי"ף דבכל מקום שיש מחלוקת בין רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, וא"כ כאן דרבי יוחנן הוא דאמר דיש בו משום מחוסר אמנה ההלכה כמותו. וכן באמת פסק הרי"ף (דף כ"ט : מדפי הרי"ף) והרא"ש (פרק ד' סי' י"ד) והרמב"ם (פי"ז מהלכות מכירה הל"ח).

Introduction: A formal act, or kinyan, is necessary to finalize a sale, and until then the item still belongs to the seller. After the kinyan, the item belongs to the buyer and neither party can reverse the transfer. The most prevalent form of kinyan for moveable objects is taking physical control (Lifting, pulling, holding the item, or bringing it into ones property are hagba'a, meshicha, yad, chatzer respectively). Neither payment nor a contract is a valid kinyan for mitaltelin (moveable items).

סעיף א'

Transfer of Ownership - Kinyanim

גמרא – בבא מציעא דף מט ע"א דברים אי יש בהם משום מחוסרי אמנה

רמב"ם – ראש פרק א' מהלכות מכירה

לעיון - אם רבים צריכים קנין – רמ"א קס"ג ו' דברי הקהל א"צ קנין, ערך שי שם, ופתחי חושן קנינים פרק א' ס"ק א'.

לעיון - דבר שידוע בבירור שרוצה להקנותו אם צריך קנין – שדי חמד כללים מערכת ק' כלל עח סק"ט, אבני מלואים לו סוף ס"ק ג' בשם תוס' בבכורות.

לעיון - אם היה המקח כבר תחת יד הקונה – ט"ז, קצה"ח סק"א, מהרי"ט (שם) וע"ש בענין גיטו ומתנתו כאחת, קנין השתמשות, שליחות יד במחשבה.

Case Study

Your neighbor approached you before the Daf Yomi Shiur and offered \$15,000 for the used car you were selling. You told him that after the Shiur you would discuss it further. During the Shiur the deal was distracting you, and decided to just agree and get it "out of your mind". However after the Shiur the buyer upped his offer to \$15,500. It would be praiseworthy to sell it at the original \$15,000 offer.

-ב-

שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיפים א-יא – מי שפרע, מחוסר

אמנה

סעיף א

Mi Shepara – Source Material

גמרא – בבא מציעא דף מד ע"א מתני'

גמרא – בבא מציעא דף מז ע"ב כיצד משך כו' עד דף מח ע"א לא קאי באבל

רמב"ם – הלכות מכירה פרק ז' הלכה א'

טור – סעיף א-ב עד לקבל עליו מי שפרע

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע סק"ג, ש"ך ס"ק ב', פתחי תשובה ס"ק ב'

?

In this Siman...

1. I agreed to buy it, but I changed my mind right away...?

2. So what if I said that, I "have the right" to change my mind...or do I?

3. I only paid for half, can I still back out?

4. The buyer says that since it got ruined anyway, it didnt matter that he backed out first...?

5. Can I retract that large pledge I made to the local Kollel?

6. Can I use the Attorney Review period to back out of a deal? How about the Inspection period?

7. Isn't it really negative, to curse someone?

8. If I was overcharged, can I change my mind?

חזרה תוך כדי דיבור מהמקח, עיין שו"ע סימן קצ"ה, ז, ובאורך בפתחי חושן קנינים פ"א ס"ק לו, לז

אם ב"ד יכולים לבזותו כדי לקיים המקח - עיין שו"ת הר"י מינץ בשם מהר"ם שיכולים להכריז על מחוסר אמנה, שהרי אינו בכלל עושה מעשה עמד, וכתב בפ"ת (קנינים א, א סק"ב) דכל שכן מי שפרע דחמור טפי. ועיין מה שנתבאר להלן בסעיף ז' באורך.

רוצה לחזור משום שנשתנה השער (מחיר) - ג"כ אינו יכול לחזור כמבואר בגמרא ופוסקים בכמה דוכתי.

לעיון - משפט שלום (ד"ה ועיין בשו"ת כנ"י)

לעיון - שו"ת מהרי"ל דיסקין (קכח-קל) שו"ת אחיעזר (ח"ג מ, ג)

Remember!

Mi Sheparah applies only to moveable items, not to real estate!

סעיף ב-ג

Mi Shepara – When Item is Ruined

גמרא – בבא מציעא דף מט ע"ב רבי שמעון אומר כו' עד מתני'

רמב"ם – הלכות מכירה פרק ג' הלכה ו'

טור – סעיף ט-י

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע ס"ק ד, ה, ו, פתחי תשובה ס"ק ה'
נאנס והוא הדין נאבד או נגנב - פתחי חושן פ"ב סוף ס"ק ה' וכל שכן הוא.
המוכר הוא כשומר על הכסף עד הקנין - ולכן חייב אם נאבדו או נאנסו,
בפתחי חושן קנינים פרק ג' סעיף לח דן בזה באורך עיין שם היטב.
נתקלקל המקח - כתב השער משפט שאינו יכול לחזור אם עדיין כולו בעין
ולא נחסר ממנה, פתחי חושן קנינים פ"ב ס"ק סה, ואם נתקלקל אחר שחזר,
לא נפטר ממי שפרע (שם בשם תרומת הכרי).
מקח הנעשה באיסור - ליכא מי שפרע אם חזר ממנה, רמ"א סימן רט, ו,
ורמז לזה המחבר כאן, ועיין אור שמח פ"ח מהלכות מלוה.

לעיון - אם מתירא הלוקח שיפסיד כל המקח רעק"א, שו"ת נוב"י (קמא
יו"ד סימן סט ד"ה וראיה) ערך ש"י (ד"ה מפני) פתחי חושן קנינים פ"ב ס"ק
סו.

לעיון - ערך ש"י (ד"ה וי"א ולהלן) ומפשט שלום (אות ט)

סעיף ד

Mi Shepara – The Curse

בגמרא מבואר דמי שעובר במי שפרע נקרא אינו עושה מעשה עמד, וכתב
רש"י הטעם משום שעבר על שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב.
ועי' שו"ת הר הכרמל סי' ל"ו שהוא מצדד דאולי נעשה מי שהוא עובר על מי
שפרע או שהוא מחוסר אמנה פסול לעדות!

גמרא – בבא מציעא דף מח ע"ב אבל אמרו כו' עד כנגד כולו הוא קונה

רמב"ם – הלכות מכירה פרק ז' הלכה ב'

טור – סעיף ב

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע ס"ק ז, ח, ט

אורין אותו הב"ד - בבית הכנסת, פתחי חושן קנינים ב, כב.

נפרעים ממנו בעולם הזה - בענינים אלו! ערוך השולחן, ופתחי חושן שם.

אם פסול לעדות - בשו"ת נחלת צבי סימן לד דן בזה, ובמשפט שלום רד
באורך, ובשו"ת הר הכרמל חו"מ לו דאף אם נסבור שאין לפוסלו לעדות,
מכל מקום לכתחלה יחפשו עדים אחרים.

בן על אביו - אינו יכול להטיל מי שפרע שו"ת מהרש"ם (ח"א, סוף סימן מ')

סעיף ה

When there is Collateral

רמב"ם – הלכות מכירה פרק ז' הלכה ה'

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע סק"י

מי שפרע במשכון – עיין בית יוסף כאן באורד, וקצה"ח ס"ק ב', משפט שלום בשם הנמוקי יוסף שאם המשכון הוא מטבע לפעמים יתחייב במי שפרע, פתחי חושן שם פ"ג, ס"ק כד.

לעיון - קונה קרקע בקנין שאינו מועיל אם מ"מ יש מי שפרע, בית יוסף סימן קצא סוף סעיף ה', בשם תלמידי הרשב"א פרק הזהב, ועיין רמב"ן שם, ור"ן, ועיין פתחי תשובה כאן ס"ק ב' בשם שו"ת רעק"א סימן קלד, משכנות יעקב חו"מ סימן נה, עיין כ"ז בפ"ח שם פ"ב סקט"ו.

סעיף ו

Situmta & Mi Sheparah

רמב"ם – הלכות מכירה פרק ז' הלכה ו'

טור – סעיף ד

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע ס"ק יא

קנין סיטומתא אם הוא דאורייתא או דרבנן, עיין נתיבות המשפט ופתחי תשובה לעיל סימן רא, א.

לעיון - סיטומתא בעכו"ם כסף הקדשים סימן ר"א, כנה"ג שם, שדי חמד כללים מערכת ק' כלל סה, פתחי חושן קנינים פרק י, א, ס"ק א.

סעיף ז-ט

האם יש איסור להיות ממחוסרי אמנה? כתב הראנ"ח בס"י קי"ח דיש במחוסר אמנה איסור דחוץ מזה שהוא עשה דבר שאין רוח חכמים נוחה הימנו הוא גם איסור לעשותו והביא רא"י מהמרדכי שכתב לשון איסור.

Mechusar Amana (Untrustworthiness)

גמרא – בבא מציעא דף מט ע"א רב כהנא יהבו כו' עד דף מט ע"ב לא היו דברים מעולם

טור – סעיף ג, יא, יב
נושאי כלי השו"ע – סמ"ע ס"ק יב, יד, טו

"MECHUSAR AMANA"

One who reneges on a verbal commitment is called a "mechusar amana", untrustworthy. The source of this obligation is "Shearis Yisrael lo ya'asu avlah v'lo yedabru chazav" or "hin tzedek". Because no kinyan has been made beis din cannot force a party to fulfill his commitment, however they are authorized to exert significant pressure to persuade one to honor his words.

Biblical or Rabbinic

?

Just a Word...

1. I gave my word to two vendors that I will use their services, what do I do now?
2. I promised to hire my neighbor who was out of a job, now I realize I can't afford it.
3. Can our School use any leverage to get that million-dollar pledge?
4. I never bought my child that Afikoman present, and its already the next year, do I need to get two?

אם הוא איסור עשה או דרבנן - כנראה רוב ראשונים ס"ל דמחוסר אמנה הוא איסור דרבנן גרידא והם הרי"ף לפי כל המפרשים (בעל המאור ורמב"ן רשב"א ור"ן ועוד) וכן הוא שיטת הרא"ש ונמוק"י וכן נראה שיטת הרמב"ם ועוד. לאומת זה יש שיטת התוס' מובא במחנ"א, ומשמעות מחנ"א שכ"ד המהר"ם וכן במרדכי בשם גאון אחד דיש בזה גם איסור עשה של הין צדק.

To a Third Party

הבטחה לשליש אם הבטיח לאחר שדעתו לקנות, אין בזה מחוסר אמנה אם משנה דעתו אח"כ. שו"ת בצל החכמה ה, קס, פרי יצחק נא, ועיין מחנה אפרים זכיה ומתנה כח, מנחת פתים ס"ק ח.

An Unexpected Change in Price

תרי תרעי – כשנשתה מחיר החפץ לאחר שהסכימו באופן פתאומי בלתי צפוי, דעת הרבה פוסקים כדעה ראשונה ברמ"א להלן סעיף יא, ועיין גר"א עפ"י ירושלמי, נתיבות סימן קפג, ערוך השולחן, שו"ת חתם סופר חושן משפט קב, חכם צבי סימן ע, פתחי חושן קנינים א, ס"ק ה, שכן דעת הרבה אחרונים להקל.

No Intention of Keeping His Word

אם לא הי' מעולם בדעתו לקיים דבריו - נראה מרוב הראשונים דיש זה איסור עשה (מיהו ע' בעל המאור ורמב"ם דליכא איסור דאורייתא) ועי' במנחת חינוך סי' רנ"ט, מנחת פתים, שו"ע הרב או"ח סי' קנ"ו ס"ב דרשה של הין צדק, ובהלכות מכירה ומתנה סעיף א'.

Publicizing the Dishonest

אם מכריזים עליו בב"ד – ע' ברמב"ם שלא כתב אצל דין מחוסר אמנה שום הכרזה בב"ד רק אצל מי שפרע כתב שם בהל"ב שמכריזין בן בב"ד, ומזה מדייק במשנת יעב"ץ סי' חו"מ סי' ל"ג דס"ל דבב"ד לא מכריזין דבר זה. אבל במהר"ם מינץ תשובה ק"א בשם מהר"ם (מובא בכנה"ג וכן בנחפה לכסף ח"ב דף ר"ס וכן במשפט שלום סי' ר"ד) וכן הוא בסי' ל"ט, שחולק על הרמב"ם וס"ל דב"ד מכריזין.

A Promise Made to Oneself

בינו לבין עצמו - דברים שבינו לעצמו אין בזה משום מחוסר אמנה, ואין לו חיוב לקיים דבריו (שו"ע הרב חו"מ הלכות מכירה ומתנה וכו' הלכה א' וכן הוא בשו"ע הרב או"ח סי' קנ"ו ס"ב) אבל אם הם דברים של מצוה חייב לעשותו מטעם נדרי מצוה כמבואר שם.

Real Estate Gifting

בקרקות כתב במשנה ראשונה (פ"י משנה ט' שביעית) דאין במי שהסכים למכור קרקע משום מחוסר אמנה כשהוא חוזר, דכל מכירת קרקע נחשב מתנה מרובה אפי' בכל שהוא. ועי' בתשובת בצל החכמה (ח"ה סי' קנ"ח) שהביא חולקים על זה.

Hiring Workers

מי ששכר פועל וחזר בו קודם שהתחיל במלאכה דלא קנה כלל אפי"ה יש משום מחוסר אמנה (סמ"ע סי' של"ג סק"א). הבטיחו להשכירו

Limitation

If the price of an item unexpectedly changes, many poskim maintain that the buyer or seller may back out.

(Business Halachah p.85)

Contracts

People often invest significant amounts of time and money into negotiating a contract. Yet, from Jews have an obligation to litigate their disputes in beis din, and many contracts are not valid "kinyanim". If one cannot arrange to have a beis din review his contract, a text may be added to make it enforceable, which will resolve many, but not all, of the issues.

(Business Halachah p.95)

Reneging on a Wifes Promise to Purchase

קצץ אשתו עם אחר לקנות איזה דבר אע"פ שהיא נושאת ונותנת בביתו כתב הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ח ס"ה דיכול בעלה למחות במה שהיא עושאת ולאמר שאינו מסכים בקנייה זו.

Mechusar Amana to an Akum

עכו"ם וישראל שאינו עושה מעשה עמך - כתב במשפט שלום סי' ר"ד דאין משום מחוסר אמנה בעכו"ם, עיין בכורות י"ג: דישאל מעכו"ם אין בו משום מחוסר אמנה, מיהו יש לדון בזה עפ"ש"כ המהרש"ם ח"ד סי' צ"ה. ואם מת המקבל האם מחוייב לקיים דבריו ליורשיו כתב בקצות החושן (סי' ר"ז סק"ט) על פי תוס' דיש משום מחוסר אמנה, אבל הרשד"ם חו"מ סי' שפ"ד חולק, ועיין משנת יעב"ץ.

לעיון כל שחזר מהסכמה למקח וממכר יש לו דין תרעומות,

החושן בסי' רכ"א סק"א. עיין חת"ס דתערומות הוא ענין של מדת חסידות לחוש לדבר אבל אין בזה איסור אבל במחוסר אמנה יש בזה גם איסור לכל אדם.

לעיון כתב רעק"א סי' ר"ד בשם החכם צבי סי' ע' שאין ביורשים חיוב לקיים דברי אביהם משום מחוסר אמנה עיי"ש. וכן משמע בתשובת הר הכרמל סי' ל"ו, משנת יעב"ץ סי' ל"ג שעשה מזה מחלוקת.

לעיון - האם יש איסור להיות ממחוסרי אמנה. כתב הראנ"ח בסי' קי"ח דיש במחוסר אמנה איסור דחוף מזה שהוא עשה דבר שאין רוח חכמים נוחה הימנו הוא גם איסור לעשותו והביא רא"י מהמרדכי שכתב לשון איסור, בספר נחפה לכסף (ח"ב דף רנ"ז) מדברי המרדכי במסכת ב"מ (סי' תנ"א) שהביא תשובה כנראה מאחד מן הגאונים שכתב שם מפורש שהוא איסור דאורייתא של הין צדק עיי"ש. וכן מציין במנחת פיתים סי' ר"ד לבעל העיטור (הלכות שלישות ממון מ"ד). מובא בב"י סי' קפ"ג מחודש ד' שכתב דמי שחוזר מדיבורו מודיעין לי ענשא דקא עבר על אדכתיב איפת צדק וכו' דמשמע שהוא דרשה גמורה דאורייתא במחוסר אמנה.

לעיון - יש מקורות שמראים שאולי יש ל"דברים" איזה תוקף של קנין, המקורות ויישוב הדברים: גמרא דף מ"ט דמי שאמר לבן לוי, תוס' במסכת ב"ב (קכ"ג): במכירי כהונה במתנה מועטת אסור לחזור ונחשב מוחזק, בקצות (סי' ר"ז סק"ט וכן בסי' רע"ח סקט"ו), נתה"מ, ואולם העלו שהוא משום אסור בלבד. ובקובץ שיעורים לבי"ב דף קכ"ג חולק על דברי הקצות החושן הנ"ל וחדש דבאיסור דמחוסר אמנה או שבועה בלבד גורם לשם מוחזק בבכור וגם נותן לו דין ירושה עי"ש תמיהתו. ולכן כתב על פי דברי התוס' בכתובות (ק"ב). ד"ה אליבא דבן ננס) שכתב דדין מחוסר אמנה במתנה מועטת הוא ראוי למושג שהביא שם התוס' דיש דברים שהם נקנים באמירה בלבד. משנת יעב"ץ סי' ל"ג

לעיון - דבר שידוע שהוא אינו בעולם או שהוא אין בו ממש והבטיח לחבירו למכור או לתת לו יש בזה מחלוקת גדולה האם יש בו משום מחוסר אמנה. שיטת המהר"ם מובא בב"י והרמ"א ביו"ד סי' רס"ד דיש בו משום מחוסר אמנה וכן נראה שיטת תה"ד, וכן משמע סתימת הנו"כ ביו"ד שלא השיגו על דברי הרמ"א וכן החכם צבי הראני"ח מהר"ם מינץ החת"ס מהרש"ם דיש בו משום מחוסר אמנה. לאומת זה בתשובת הרא"ש שהביאו כמה אחרונים וכנראה הסכימו עם דבריו (השכנה"ג ויד אברהם פרי יצחק אמרי בינה הלכות הלואה סי' נ"א) דאין בזה משום מחוסר אמנה בשום ענין. אלא דאפי' לדבריהם שיטת האמרי בינה דיש חיוב אם בא לעולם לקיים דבריו (וגם נראה דאינו יכול לחזור קודם שבא לעולם). ובדבר שאינו ברשותו מבואר באמרי בינה שהוא תלוי במחלוקת הנ"ל ושיטת הפרי יצחק דשם כו"ע מודים דיש משום מחוסר אמנה.

"On Paper"

A house "on paper" is understood that it is likely to increase when it is actually built, and Mechusar Amanah will apply.

(Business Halachah p.85)

סעיף ח

Promise to a Pauper

Case Study

A buyer signed a contract for a house. Although the inspection report contained no major defects, he had second thoughts and would rather live in a different a different neighborhood. He wants to use the inspection period as an opportunity to back out. If he does, he will be subject to mechusar amana.

(Business Halachah p.88)

אם המקבל עני כתב השו"ע רמג, ב ורמ"א שם, שיש בזה משום נדר אף במתנה מרובה, ועיין צמח צדק חו"מ סימן לט. ועיין שו"ת הרמ"א סימן מז, וסימן מח, שנחלק עם הב"י אם היורשים מחוייבים לקיים דבריו.

מבטיח לעני שכר פעולה קצה"ח רסד, ומהרש"ם ח"ב סימן קנ"א

מבטיח לכהן שיתן לו מתנות כהונה דרכי משה וקצה"ח כאן סק"ג.

I Never Meant It

אסור לומר שיתן מתנה אם אין בדעתו ליתן במנחת חינוך סי' רנ"ט, מנחת פיתים, שו"ע הרב או"ח סי' קנ"ו ס"ב דרשה של הין צדק, ובהלכות מכירה ומתנה סעיף א'. ובאורך בפתחי חושן פרק טו, ד ס"ק ד.

Matana Mrubah - How Large of a Gift?

בגדר מתנה מרובה ומועטת שו"ת בצל החכמה (חלק ה, קנח) שהוא תלוי לפי עושרו של הנותן.

A Promise Made in Private

אמר שלא בפני המקבל שיתן לו, אין בזה משום מחוסר אמנה, שו"ת פרי יצחק (חלק א, נא)

עוד מראה מקומות באר הגולה (סק"מ) רע"א (מנחת פתים) שו"ת בצל החכמה (חלק ה, קסא)

עוד בשו"ע בענין מחוסר אמנה עיין סימן רמג, ב, וסימן רמט, א.

The Extra Mile

Although mechusar amana does not apply to a large gift, it is still a "middas chasidus" to honor the commitment.

סעיף ט

Communal Gifts

סברת הדין עיין סמ"ע משום שיש לו סמיכות דעת, משפט שלום סימן רד, ועיין ביאור הגר"א טעם אחר, דדינא כקהל (וכתב רמ"א קסג, ו שקהל א"צ קנין), ועיין שו"ע הרב (מכירה סעיף ג) דתלוי אם היה בהם ג' ראשי קהל.

סעיף י-יא

Purchasing With a Loan

טור – סעיף ו, ז, ח

נושאי כלי השו"ע – ש"ך ס"ק ח'

אם החוב בא מחמת מכר – שו"ע קצט, לחם משנה פרק ה', גר"א ס"ק יד, אור שמח פרק ז מהלכות מכירה הלכה ד'.

Accepting in Silence

ראובן שהיה חייב לשמעון – עיין עוד בסימן קצ, ו ברמ"א, ועיין שם בקצה"ח סק"ה שאם קיבל המוכר המעות בשתיקה יכול אח"כ לומר שקיבל ע"ח החוב ולא ע"מ מכירה, ועיין נתיבות המשפט סימן פה, ג מה שהקשה ע"ש. ועיין עוד בפתחי תשובה רצב, ה, ופתחי חושן קנינים פ"ג ס"ק סח.

לעיון - קונה בהנאת מחילת מלוה – סימן קצ, ש"ך שם סק"א, ועיין שו"ע קד, י, וסימן קצה, י, וסימן קצט, ב, ונתה"מ סימן שדמ, א.

-ג-

חושן משפט סימן קצח סעיפים א,ה,ו, טו קניית מטלטלין (סוגי הקנינים)

סעיף א-ה

Whats Wrong With Cash?

The Rabbinical Way to Buy Mitaltelin

גמרא בבא מציעא דף מז ע"ב

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע סק"ד, קצה"ח סק"א, ג, פתחי תשובה ס"ק א, ו

When Both Agree

התנו להדיא שיועיל הכסף לקנות, קנה - הרמ"א בסוף הסעיף כתב דאם התנו להדיא שיועיל הכסף לקנות, קנה. ועי' ש"ך (ס"ק י) שחלק עליו. ועי' נתיבות המשפט חידושים ס"ק יז שהביא דברי הב"ח בזה. והנה הש"ך בסוף דבריו הביא דברי הריטב"א בקידושין דלא מהני מה שהתנה הלוקח לקנות בכסף לחוד. ודעת המחנה אפרים שיש לחלק בין קנינים שהם בעיקרם מדרבנן - שהסברא נותנת דלא מהני כלל היכא שלא תיקנו חכמים - אבל קנין כסף דמהני מדאורייתא אלא שהפקיעו חכמים כח הקנין לטובת הלוקח, פשיטא שיכול לומר אי אפשרי בתקנת חכמים. ובערך שי פסק כהש"ך וכתב ליישב קושיית המחנה אפרים, ולדעתו, הא דאמרינן שיכול אדם לומר 'אי אפשרי וכו'' בתקנה שהתקינו חכמים לטובתו, אין הכוונה שע"י טענה זו נעשה כאילו לא התקינו כלל אלא באמת התקנה עומדת במקומה. והכוונה היא שאין אנו כופין אותו ויכול למחול או להסתלק מתקנה הנעשה לטובתו (כגון באשה שיכולה לומר איני ניוזנת ואיני עושה). אבל כאן שעקרו חכמים קנין כסף, לא שייך שיחזור ויחול הקנין ע"י טענתו של 'אי אפשרי'.

לעיון - משיכה ויד בהפקר - הקצות החושן הביא מחלוקת ראשונים אי מהני משיכה ויד מדאורייתא לקנות מתנה או לזכות מהפקר. וכבר האריכו האחרונים בענין זה (ובהערות על ספר קצות החושן החדש האריך ואעתיק חלק מדבריו כדי להקל על המעיין). החתם סופר כ' דמסברא נראה דלא מהני שאר קנינים וכדעת הרמב"ן. ובדברי יחזקאל הביא דברי החתם סופר וכו' ביאור יסודי לפרש דעות התוס' והרמב"ן, לדעת הדברי יחזקאל, נחלקו הראשונים אי איכא גריעותא במשיכה או דילמא הופקע קנין משיכה מגזירת הכתוב. והנה יש במח' זה כמה נפק"מ ובפרט נוגע לענין מכירת חמץ, ממה שכ' בסעיף ח שלכתחילה יקבל כסף מהנכרי, מבואר דקפיד שלא נסמך על קנין דרבנן לינצל מלאו ד'בל יראה ובל ימצא'. ואם כל זה כתב בסעיף ט דכשנותן במתנה אינו צריך לזהר בזה. והצמח צדק סימן תמ"ח הביא דברי הגר"ז הנ"ל והעיר עליו דאפשר דאף במתנה לא מהני משיכה מדאורייתא:

לעיון - אם המוכר קידש אשה במעות שקיבל עיין סמ"ע ס"ק ג שכתב שהמחבר רמז לנו שאם המוכר קידש אשה במעות שקיבל, האשה מקודשת לחומרא שלא הפקיעו חכמים הקנין מן התורה. ועיין בהגהות רע"ק איגר שתמה עליו וכו' שאין בזה שום חידוש. וכו'

רע"ק איגר שכשקידש הלוקח, תלוי במח' ראשונים אי מהני קידושיו. ומדברי המחנה אפרים קנין מעות סימן י' נראה דפשיטא ליה שכשקידש הלוקח, חל הקידושין.

לעיון: אם הפקיעו חכמים קנין כסף במטלטלין - מאחר דפסקין כר' יוחנן
דמעו קונות מן התורה ומשיכה אינו אלא מדרבנן, יש לדון אם הפקיעו חכמים הכח של הכסף לגמרי או דילמא התנו שלא יחול הקנין כסף אלא אם כן ימשך הלוקח בסוף. ובדברי חיים הביא דבריו והרחיב בביאורם, ובאבן האזל חלק עליהם וסובר שהוא תלוי במחלוקת הסוגיות ולהלכה הפקיעו חכמים הקנין לגמרי. אבן האזל בהשטות להלכות מכירה.

סעיף ו-ז

Renting Mitaltelin

גמרא – ר"ן ריש פרק הזהב בשם יש אומרים

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע ס"ק יב

סעיף טו

Holding on to the Cash

גמרא – בבא בתרא דף ע"ו ע"ב

נושאי כלי השו"ע – קצה"ח סק"ד, ג

-ד-

שולחן ערוך חושן משפט סימן רא סעיפים א-ב – בדיני סיתומתא, תקיעת כף

סעיף א-ב

Situmta - Accepted Business Practice

גמרא – בבא מציעא דף עד ע"א,

רמב"ם – פרק ז' מלכות מכירה הלכה ו', וטור בשם הרא"ש ור"ח

נושאי כלי השו"ע – סמ"ע סק"א, ב, פתחי תשובה ס"ק א, ב, נתיבות המשפט משה"א ס"ק א

A New Business Concept

מהות קנין סיטומתא – אינו ברור כל כך, והיה מקום לומר שכיון שנהגו שיהיה קנין, ממילא יש לנו לומר שהעושה כן גמר ומקנה. ומצאנו כזה בכמה מקומות בש"ס דאמרינן שחל הקנין כשגמר ומקני. וכן מבואר ברש"י לבכורות דף יח. כמה מקומות בש"ס דאמרינן שחל קנין ע"י גמירת דעת של המקנה. ובסוף דבריו דימה אותם להא דסימן רא (ר"ל קנין סיטומתא). מבואר דלדעתו כל שנהגו העולם לקנות אמרינן שמסתמא גמר בדעתו לקנות. אמנם כמה אחרונים כתבו דלא אמרינן סברא דגמר ומקני אלא היכא דמפורש בש"ס. ולהדיא בנודע ביהודה דגמרי ומקני לא מהני בלי מעשה קנין וממילא לדעתו לא יספיק סברא זו לקנין סיטומתא [לכל הפחות לאלו הסוברים דסיטומתא מהני מדאורייתא]. ועיין בב"י בסימן זה מה שהביא בשם הרשב"א בבא מציעא דף עד: ונראה שסובר הרשב"א דהא דסיטומתא קניא אינו מדיני קנינים כלל אלא הואמשום שבדיני ממונות מנהג מבטל הלכה. וביאור זה מפורש בדברי החתם סופר חלק חו"מ סימן יב אות ב. ובמשפטי שמואל דן בכלל הענין של מנהג מבטל הלכה וכי דלא שייך אלא כשהסכימו כל הסוחרים שיהיה קנין (אי נמי שהוא מנהג וותיקין שתוקן ע"י הרב שבעיר). וכי שהוא הדין בסיטומתא. ולדבריו לא שייך קנין סיטומתא במה שממילא נעשה מנהג בלי הסכם של בני העיר. ובאמת כמה פוסקים חולקים על זה וסוברים דלא בעינן שיקבלו המנהג להדיא אלא כל מה שנהגו העולם נקרא מנהג. אמנם אפילו לדעתם בעינן שיהיה ההסכם בתורת מנהג ולא שיהיה מחמת טעות וכן מבואר בשו"ת מהר"י בן לב, ויש בענין זה עוד נפקא מינה בענין סיטומתא בדבר שלא בא לעולם.

Situmta- D'Oraisa or Drabonon?

אי קנין סיטומתא מהני מדאורייתא - או אינו אלא מדרבנן, עיין פתחי תשובה, ומה שהביא בשם הנה"י המושפט כבר קדמו הרמ"א בתשובה סימן פ"ו, ונראה דמתוך דברי הרמ"א יש לדייק דנקט שעיקר קנין סיטומתא אינו אלא מדרבנן.

An Akum

סיטומתא בגוי - דרך כלל נקטו הפוסקים דכל קנין שמועיל מתקנה, לא מהני בגוי. וכן מבואר בהגהת סמ"ע. ומ"מ מצינו דמהני קנין סיטומתא בגוי. ועיין כסף הקדשים סימן ר"א, כנה"ג שם, שדי חמד כללים מערכת ק' כלל סה, פתחי חושן קנינים פרק י, א, ס"ק א.

"Mazel U'Brocha"

אמירת "מזל וברכה" אצל סוחר יהלומים - יש מנהג אצל *Diamond Merchants* שאומרים 'מזל וברכה' כשגומרים דעתם במכר, ויש לדון אם יש עי"ז דין קנין מטעם סיטומתא. ונחלקו הפוסקים אי יש דין סיטומתא **בדיבור** או דבעינן מעשה קנין. הכסף הקדשים מסתפק בדבר. ונראה שנוטה לומר דמהני סיטומתא בדיבור. וכן מבואר בקצות החושן. ועיין גיטין דף יג דמעמד שלשתן הוא הילכתא בלא טעמא (ר"ל שחכמים תקנו מפני תקנת השוק אלא שלא היה להם על מה שיסמכו בטעם הקנין). וכי הקצות החושן (קכו, ג) דזהו דווקא במלוה אבל בפקדון איכא טעמא. והנה קנינו מעמד שלשתן אין בה אלא דיבור ולא מעשה. ומכל מקום כתב הקצות דלא גרע מסיטומתא. ומזה נראה דס"ל דמהני סיטומתא אפילו ע"י דיבור בעלמא בלא שום מעשה. אמנם כבר נחלקו הראשונים בדבר זה וכמו שמבואר בתשובת הרא"ש כלל יב סימן ג דלדעת רבינו מאיר (תשובות מהר"מ מרוטנבורג), יש דין סיטומתא בדיבור. אבל שיטת הרא"ש דבעינן מעשה ולא מהני דיבור מפני שהוא מנהג גרוע.

בס"ד

General Overview of 2- Year Curriculum

Year 1

Part 1: Elul Zman 5773

- ❖ Management Part 1 – The Laws of Timely Payments (*Bal Tolin*)
הלכות בל תלין

Part 2-3: Winter Zman 5774

- ❖ Marketing Part 1 – Contracts and Commitments הלכות מקח וממכר
- ❖ Marketing Part 2 – Sales and Pricing (*Ona'ah*) הלכות אונאה

Part 3-4: Summer Zman 5774

- ❖ Marketing Part 3 – Disclosures (*Mekach To'us*) הלכות מקח טעות
- ❖ Marketing Part 4 – Competition יורד לאומנותו של חבירו ועני המהפך

Year 2

Part 5: Elul Zman 5774

- ❖ Charity Distribution - הלכות צדקה ומעשר כספים

Part 6-7: Winter Zman 5775

- ❖ Management Part 2 – Employers and Employees (*Schirus Poalim*)
הלכות שכירות פועלים
- ❖ General Business 1 – Damages & Borrowed Property (*Nezikin, Shomrim*)
הלכות נזיקין שומרים

Part 8: Summer Zman 5775

- ❖ General Business Part 2 – Important *Ribbis* Concerns

A veritable library of information, books and audio, on this topic as well as on past topics, can be readily accessed on our live site www.businesskollel.com, and is constantly being updated. Questions can also be submitted to a Rav through the site.

Voluntary testing is available upon request. If you would like to receive a Bechinah/test at the end of each segment of the curriculum, please contact us at businesskollel@gmail.com. Certificates of course completion will be provided at the end of each year of the two year program.